

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta – Katedra fyziky

Historie, vývoj a současnost učňovského školství

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PaedDr. Alena Poláchová, Ph.D.

Autor: Jiří Plodík

Anotace

Bakalářská práce stručně popisuje historii, vývoj a současnost učňovského školství v rozmezí tří století. Podrobněji sleduje transformaci učilišť na střední odborné školy. První, historická část, se zabývá touto problematikou ve všeobecné rovině.

Druhá část práce popisuje vznik bývalého českovelenického železničního učiliště a jeho přeměnu na Střední školu České Velenice. Současně ukazuje postupné zvyšování úrovně výuky technických předmětů na škole. V práci jsou uvedeny i příklady spolupráce pedagoga a žáka při realizaci projektů.

Abstrakt

The bachelor thesis describes the history, the development and the present of the apprenticeship during three centuries. This thesis presents the transformation of the vocational schools at the secondary school.

The first historical trail engages in these issues more generally. The second part of the work deals with the emergence of the former railway school at České Velenice and its conversion into the secondary school. At the same time it shows gradually increasing the quality of teaching technical subjects and school. The work presents the examples of cooperation between the teacher and the pupil in the implementation of the project.

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Pedagogická fakulta
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Jiří PLODÍK
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Základy výrobní techniky se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: Historie, vývoj a současnost učňovského školství
Zadávající katedra: Katedra fyziky

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Teoretická část:

Předběžná teoretická analýza - prostudujte příslušnou literaturu, seznámte se s současným stavem poznání dané problematiky. Určete metody a techniky sběru podkladů. Schopnost orientace v odborné literatuře prokažte vyhledáním vhodné literatury pro potřebu své bakalářské práce. Podrobně se zaměřte na vývoj železničního učiliště v Českých Velenicích.

Praktická část:

Provedte sběr dat a didakticky je zpracujte pro použití v odborném školství. Prakticky ověřte vybranou část ve výuce, vyvodte závěry.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

cca 50 stran

Forma zpracování bakalářské práce:

tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Odborná literatura není předepisována. Schopnost orientace v odborné literatuře a vhodnost jejího výběru jsou jedním z kritérií hodnocení splnění bakalářské práce.

Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. Alena Poláchová, Ph.D.

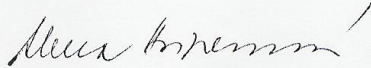
Katedra fyziky

Datum zadání bakalářské práce:

19. dubna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2011

doc. PhDr. Alena Hošpesová, Ph.D.

děkanka

prof. RNDr. Petr Špatenka, CSc.

vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 19. dubna 2010

Tímto prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použité literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, archivované pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách.

V Lomnici nad Lužnicí dne 1. 4. 2011

.....

Jiří Plodík

Poděkování:

Děkuji vedoucí bakalářské práce PaedDr. Aleně Polákové, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení, ochotu a čas který mi věnovala při vypracování mé práce.

Dále bych touto cestou chtěl poděkovat bývalému kolegovi panu Vítu Meidrechovi za poskytnutí informací a soukromého foto alba.

Děkuji též ostatním kolegům za poskytnutí cenných informací a za trpělivost, kterou se mnou měli.

Obsah

1. Úvod	8
2. Cíle a úkoly	9
A - Historická část	
3. Historie vývoje pracovní výchovy, učňovského školství a nutnost vzniku škol středních na našem území	11
3. 1 Doba a možnosti odborného vzdělávání před vznikem institucionálního školství	11
3. 2 Začátky odborného vzdělávání učňů v institucích	14
3. 3 Významné období pro učňovské a odborné školství v letech 1848 – 1918	16
3. 4 Rozvoj učňovského školství v meziválečném období let 1918 – 1938	18
3. 5 Vliv okupace na školství v ČSR v letech 1939 – 1945	21
3. 6 Vývoj odborného a učňovského školství po osvobození, léta padesátá	22
3. 7 Situace v odborném školství do roku 1990	26
3. 8 Vydání nového školského zákona po pádu totalitního režimu, směřování současného učňovského školství ke střední odborné škole a jeho cesta do EU	28
B - Přeměna železničního učiliště na střední školu	
4. Cesta od železničního učiliště po Střední školu České Velenice	31
4. 1 Co předcházelo vzniku železničního učiliště v Č. Velenicích	31
4. 2 Založení českovelenického železničního učiliště v roce 1946	33
4. 3 Vyučované obory, poměr výuky teorie a praxe, univerzálnost a specifčnost učebních oborů	36
4. 4 Odloučené pracoviště v Českých Budějovicích	38
4. 5 Vliv přestavby učňovského školství na vznik Střední školy Č. Velenice	39
4. 6 Současné obory vyučované na škole	40
4. 7 Modernizované prostory Střední školy České Velenice	42
4. 8 Spolupráce žáků a pedagoga na projektech	47
5. Závěr	49
6. Seznam použité literatury	51
7. Přílohy	52

1. Úvod

Tato bakalářská práce je pro mne výzvou hlouběji proniknout do tématu „Historie, vývoj a současnost učňovského školství.“ Dané téma jsem zvolil z důvodu mého současného působení ve funkci učitele odborného výcviku. Vyučuji ve Střední škole České Velenice. Studium problematiky vývoje učňovského školství považuji za zajímavý a užitečný způsob rozšíření svých znalostí o této profesi.

V první historické části „A“ vytvářím ucelený přehled o vzniku a postupném rozvoji odborného a učňovského školství. Práce vhodně doplní a sjednotí dostupné informace o této problematice v našem regionu. Po diskusi se svými kolegy a žáky jsem přesvědčen, že práce bude vhodnou učební pomůckou a pomůže nalézt odpovědi na dotazy žáků. Na základě uvedených informací a poznatků o postupném vývoji technických učňovských oborů se snažím v bakalářské práci o zvýšení zájmu žáků o dané profese.

Druhá část „B“ se zabývá konkretizací této problematiky na Střední školu České Velenice. Důraz kladu na potřebu vzniku železničního učiliště v tomto regionu a význam učiliště pro region. Bez zajímavosti není ani nutnost přeměny učiliště na střední školu. V práci podrobněji popisuji postupný vývoj a zvyšování úrovně výuky na naší střední škole u oboru Mechanik silnoproudých zařízení a Strojní mechanik. Okrajově seznamuji čtenáře i s ostatními obory, které se vyučují na naší škole.

Bakalářská práce ve svém závěru poukazuje na výhody a možnosti, které poskytuje studium na naší škole. V práci uvádím i příklady spolupráce pedagoga s jeho žáky na zadaných projektech. Celek je vhodně zpracován v elektronické podobě na DVD. Doufám, že se tato práce stane dobrou pomůckou při výuce a prezentaci naší školy při náboru nových žáků.

2. Cíle a úkoly

Cílem této bakalářské práce je vytvořit ucelený přehled o vzniku a postupném rozvoji odborného a učňovského školství s nutností následné transformace na průmyslové střední školy.

Úkolem první teoretické a historické části je předložit projekt, který by žákům pomohl v orientaci, poznání a pochopení historie odborného školství na území Evropy a našeho státu. Práce by měla sloužit jako metodická pomůcka, po které pedagog sáhne při hodinách občanské výchovy a regionálního dějepisu. První část bakalářské práce je určena pro doplnění teoretické výuky humanitních předmětů prvního ročníku.

Cílem druhé části práce je na konkrétním příkladě, popsat a ukázat historii, vývoj a současnost Střední školy České Velenice. Dobrému pedagogovi poskytne okamžitou radu a podporu při odpovědích na ne příliš známá fakta.

Úkolem druhé části je vzbudit zájem o studované obory a hrdost žáků na to, že studují na střední škole s tak bohatou historií a tradicí. Tato část bakalářské práce má za úkol vytvořit vhodnou metodickou pomůcku pro pedagogy naší školy. V současnosti, s ohledem na všeobecný nedostatek žáků, může sloužit při prezentaci naší školy na základních školách.

A – Historická část

3. Historie vývoje pracovní výchovy, učňovského školství a potřeba vzniku škol středních na našem území

3. 1 Doba a možnosti odborného vzdělávání před vznikem institucionálního školství

V oblasti střední Evropy, která díky obtížnému přístupu k moři měla některé druhy řemesel na nižší úrovni než státy přímořské a některé zcela postrádá, se nové druhy řemesel rozvíjí až se vznikem nových obchodních stezek.

„Především velké zámořské objevy 15. a 16. století způsobily nejen přesun obchodních cest ze Středomoří do Atlantiku, ale i výraznou vnitřní i vnější strukturální přeměnu trhu, výroby a postupně i celé evropské společnosti. Tento proces začíná nejprve v Anglii, Holandsku a severoněmeckých hanzovních městech. Postupně se však dostává i do zemí méně vyvinuté střední Evropy. Obchodně, výrobně a společensky rychleji se rozvíjející země postupně bohatnou a zvyšují své expanzní snahy. Hospodářský, politický a vojenský styk našich zemí (v rámci habsburské monarchie) s touto ekonomicky vyspělejší Evropou byl prvním impulsem k nastartování kapitalistického vývoje u nás.“ [1]

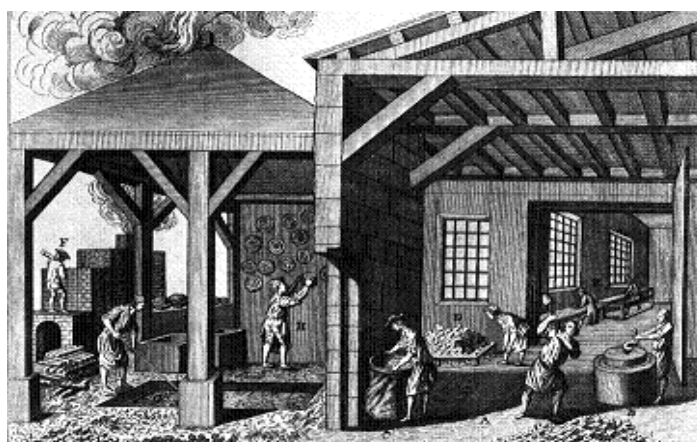
Tehdejší situace v Čechách nebyla dobrá. Po prohraných bitvách v průběhu třicetileté války jsou naše země zdevastovány, vyloupeny a jindy dobře obdělaná půda leží ladem. Také počet práceschopného obyvatelstva značně poklesl. Je tedy celkem logické, že tehdejší představitelé feudálního zřízení, které v té době u nás vládlo, se především zaměřili na rozvoj zemědělství. S ohledem na nízkou úroveň dělby práce není však dostatečně v souladu s trhem. Trh se v této době pomalu stává rozhodujícím faktorem hospodářského a politického rozvoje a vývoje ve společnosti.

Výrobu a její rozvoj v této době začíná určovat potřeba feudální společnosti a poptávka trhu. Feudálové potřebují v těchto neklidných dobách dobře oblečenou, vyzbrojenou a najedenou armádu. Ve společnosti vzniká potřeba rozvoje tradičních a vzniku nových řemesel. Nastává především rozvoj textilní výroby. Feudálové si začínají plně uvědomovat význam některých surovin a výrobků. Je dokonce vydán zákaz vývozu některých strategických surovin či výrobků a je omezen dovoz těchto produktů z ciziny. Dochází k posílení vlastní, především textilní, výroby a nastává i rozvoj ostatních řemesel. Společnost začíná pociťovat nedostatek zručných dělníků a odborníků pro uspokojení svých potřeb. Až dosud se příprava nových řemeslníků uskutečňovala individuálně, nejčastěji prostřednictvím výuky u cechovního mistra. Praktická výuka naprosto převažovala nad teorií.

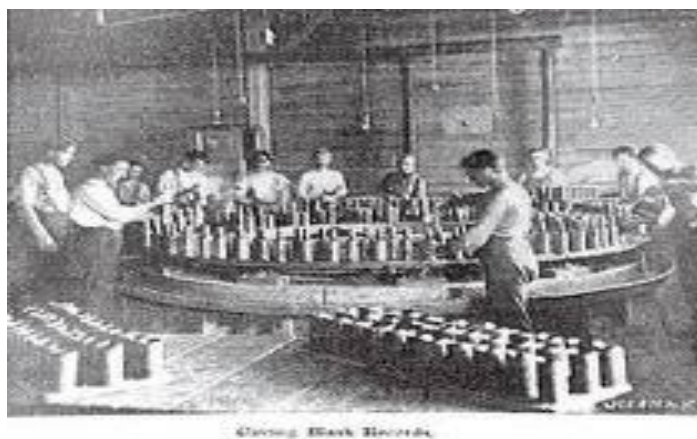
„Hlavní obsahovou složkou výchovy učňů ve středověku bylo získání takových pracovních dovedností, které byly nezbytné k provozování řemesla. Praktická příprava probíhala vesměs v dílně u mistra. Učeň se učil na dílně od mistra odhlížením a musel k tomu ještě vykonávat spoustu jiných prací, které naprosto nesouvisely s výukou vlastního řemesla. Výsledky výchovy učňů závisely na mistrově odbornosti, na jeho schopnosti učně něčemu naučit, ale také na předpokladech učně a jeho talentu. Teoretickou přípravu učňů středověk neznal. V období středověké cechovní malovýroby se způsobilost k samostatnému vykonávání řemesla prokazovala tzv. tovaryšskou zkouškou, z učedníka se stává tovaryš (vyučený řemeslník).“ [2]

Tato forma výuky nebyla zdaleka tak jednoduchá, jak by se mohlo na první pohled jevit. Již samotné přijetí učně bylo závislé na souhlasu vrchnosti, cechovního mistra a schopnosti rodiny zaplatit poplatky vrchnosti a mistrovi. V průběhu učení, jehož trvání s ohledem na druh řemesla nebylo pevně stanoveno, vykonával učeň pouze jednodušší práce spojené s řemeslem. Pracovní náplň a doba nebyla stanovena. Teprve cechovní artikule z roku 1739 stanovily učební dobu pro cechy. Často také mladí tovaryši odchází do ciziny na zkušenou a dávají se znovu do služeb známých mistrů. Zde se jim dostává rozšíření znalostí jak praktických, tak teoretických, hlavně cizích jazyků. Takto vzdělání se po svém návratu do Čech stávají uznávanými řemeslníky, zřizují si nové dílny, nebo jsou najímáni jako mistři do vznikajících manufaktur.

V našich zemích nastává rozvoj převážně textilních manufaktur a manufaktur, které s touto výrobou nějak souvisí. Například přádelny, tkalcovny, ale také kožedělné odvětví. Se vznikem nových manufaktur přestává dosavadní forma výuky učňů postačovat a vzhledem k častému vlastnictví manufaktur zahraničním kapitálem jsou kladeny na zaměstnance stále větší nároky, zejména na odbornost a znalost nových technologií a cizích jazyků. Pro přípravu pracovních sil na nové, netradiční výrobní postupy vzniká potřeba speciálních škol, ve kterých by vyučovali odborní učitelé. Tato výuka začínala formou čtyřtýdenních kurzů a již měla obsahovat část teoretickou a část praktickou. Na rozdíl od dřívějšího způsobu přijímání do učení byly do těchto kurzů přijímány i chudé děti.

Obr. 1 Manufaktura

Obr. 2 Zaměstnávání učňů v manufaktuře

V této kapitole bylo čerpáno ze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury [1, 2, 7].

3. 2 Začátky odborného vzdělávání učňů v institucích

Počátky učňovského školství, tedy vznik škol pro učně, můžeme nalézt ve druhé polovině 18. století. Pronikání prvků kapitalistického způsobu výroby vedlo k zvyšování nároků na pracovní síly. To ovšem vyžadovalo alespoň elementární teoretické vzdělání učňů. Toho se jim mělo dostat podle tereziánské školské reformy z roku 1774 v opakovacích, tzv. triviálních školách, kde se vždy v neděli dopoledne opakovalo trivium (lat.), tj. tři základní úkony – čtení, psaní, počítání. Ve větších městech na triviální školy navazovaly školy normální a hlavní. V této době u nás vzniká také známá Zlatokorunská škola s reálným vyučováním, zabývá se kupectvím a podobnými obory. Její činnost trvá asi deset let.

„Se vznikem opakovacích (triviálních) škol můžeme hovořit o počátcích učňovského školství. Mezi významné pokusy o zlepšení školského systému u nás lze počítat návrhy Ferdinanda Kindermanna. Tento litoměřický biskup a zároveň školský inspektor se od roku 1770 nejvíce podílel na zavádění nového typu učebního zařízení tzv. – industriální, neboli průmyslové školy, jako součásti všeobecného vzdělání. Programem těchto škol byla výuka mládeže těmito základním zručnostem, které je v běžném životě potřeba znát. Šlo zejména o předení, šití, pletení, práci se dřevem, ovocnářství, včelařství a jiné. Základ filosofie učení F. Kindermanna spočíval tedy v rozšíření triviálního vzdělání o praktickou výuku již od obecných škol, neboť „zahálka a necvičená ruka je příčinou chudoby, bídy a úpadku.“ [1]

Na návrh F. Kindermanna je vydán výnos, který doporučoval tento způsob výuky na všech obecných školách, a v celé zemi se začínají zakládat školní dílny. Vzhledem k nedostatku prostředků a odborníků na přelomu 18. a 19. století tento typ škol zaniká. Musíme si však být vědomi toho, že vzdělání poskytované v těchto školách bylo velmi primitivní a již koncem 18. se jevílo jako nedostatečné. Tovární výroba je založena na vztazích zaměstnanec – zaměstnavatel a strojové velkovýrobě.

Vedle této strojní velkovýroby, která počátkem 19. století zažívá u nás velký rozvoj, běží i řemeslná malovýroba. Začíná být zřejmé, že současný způsob výuky je nedostatečný, a hledá se nová forma a způsob vzdělávání učňů. Teprve zásluhou pokrokové šlechty u nás v druhé polovině 19. století za podpory vznikající české buržoazie začíná vznikat nové pojetí vzdělávání učňů – tzv. pokračovací školy.

Obr. 3 Řemeslná malovýroba

**Obr. 4 První pokračovací
školy**

Obr. 5 Budovy strojní velkovýroby

V této kapitole bylo čerpáno ze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury [1, 8].

3. 3 Významné období pro učňovské a odborné školství v letech 1848 – 1918

„Jedním z významných mezníků v historii odborného školství je revoluční rok 1848. V tomto období končí na nátlak pokrokových sil chaotický vývoj ve společnosti a řízení chodu školství se ujímá stát ve spolupráci s jednotlivci. Tato skutečnost umožňuje vytvoření tolik potřebné soustavy odborného školství. Klíčovým bodem v této době bylo také zrušení roboty, změna feudálního způsobu výroby, a to především v zemědělství, a tím i uvolnění pracovních sil. Ke slovu se začíná dostávat i vznikající česká buržoazie. Rok 1848 byl také rokem prosazování hospodářské a školní reformy. Monarchie byla nucena čelit konkurenci zejména z Francie. Výstava průmyslu roku 1851 ukázala vítězství francouzského řemesla, které ovládlo světový trh. Základem jejího úspěchu bylo vyspělé živnostenské a řemeslné školství.“ [1]

V této době vzniká u nás potřeba vysílat pedagogické pracovníky do ciziny, aby získali patřičné poznatky a zkušenosti. Toto období je z hlediska koncepčnosti nesourodé až chaotické. Teprve zřizování prvních pokračovacích škol znamená další krok vpřed a správným směrem. V prvním období mají pokračovací školy převážně všeobecné zaměření, postupně však dochází ke změně ve prospěch odborného vzdělání.

„Prosazení pokračovacího vzdělávání pro učně navazovalo na dvě významné události. První z nich je vydání živnostenského řádu v roce 1859, který upravoval postavení podnikatelů (živnostníků) při provozování jejich činnosti (živnosti), včetně pracovních poměrů jejich zaměstnanců. Poté následuje v roce 1869 školská reforma. I když se živnostenský řád zabývá převážně především praktickou přípravou učňů k povolání, má i ustanovení o docházce do školy pro učně a dává tak základ ke dvojkolejnosti přípravy učňů na povolání. Na jedné straně existuje praktická příprava učně v dílně, na druhé straně pak teoretická ve škole, ovšem bez užšího spojení.“ [3]

V roce 1883 vychází ministerské nařízení, které rozděluje tento typ škol na všeobecné a odborné. Pro zajímavost – v tomto období vznikají dívčí školy, jejichž zřizovatelem je obvykle obec. Tyto školy vyučují především tradiční ženské profese jako šička, kuchařka, atd. Pro hochy je zřizováno nepovinné pracovní vyučování.

V tomto roce vstupuje v platnost školská novela a vyučuje se podle švédského vzoru. Toto pojetí školy, realizované v obsahu jejích vyučovacích předmětů, se soustředilo na tzv. živnostenské nauky. Tato škola mohla být zaměřena všeobecně, pro učně různých povolání, což bylo především na venkově, nebo odborně, pro učně skupin povolání stavebních, dřevozpracujících a kovoobráběcích, které se realizovaly většinou ve větších městech. Školy obojího zaměření se otvíraly při obecných, měšťanských a výjimečně i při středních školách. Hlavní vyučovací předměty byly kreslení (až polovina vyučovacích hodin), živnostenské počty a vedení živnostenských knih. Vyučovalo se šest hodin týdně v neděli nebo ve všední den večer. Na některých odborných školách s větším počtem vyučovacích hodin se učily i speciálnější předměty.

„Soustava odborného školství v českých zemích v rámci rakouského mocnářství umožňovala jen minimální teoretickou přípravu pro dělnickou mládež, odborné vzdělání bylo nedostatečné. Tento typ učňovského školství se u nás udržoval zhruba padesát let. Na přelomu 19. a 20. století se dá přes veškeré výhrady konstatovat, že celkově je odborné školství u nás na celkem vysoké úrovni, neboť zde existují:

1. Úplné školy odborné nižší a vyšší pro výchovu samostatných podnikatelů.
2. Neúplné školy odborné zaměřené na vyučování řemesel v dílnách.
3. Školy pokračovací.

Novela živnostenského řádu z roku 1907 se týkala např. tovaryšských zkoušek při řemeslných živnostech. Poprvé se uplatňují shromážděné otázky, sloužící k usnadnění závěrečné zkoušky z odborných vědomostí. Od roku 1908 je školství podřízeno ministerstvu veřejných prací, které vydává učební osnovy pro všeobecné pokračovací školy. Jejich platnost přetrvala do roku 1930.“ [1]

Po roce 1908 je v našich zemích již patrný neklid. V přípravách na válečný konflikt se do popředí zájmu těžkého průmyslu dostávají určité profese a jiné naopak upadají. V průběhu první světové války dochází u nás ke značnému rozpadu systému odborného školství. Značná část škol je zrušena a na ostatních se vyučuje nepravidelně. Převážná část pedagogů je povolána do armády a zbytek je přetěžován. Na konci války je zřejmé, že v našich zemích je učňovské a odborné školství v rozkladu.

V této kapitole bylo čerpáno ze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury [1, 3].

3. 4 Rozvoj učňovského školství v meziválečném období let 1918 – 1938

„Po rozpadu Rakouska – Uherska vzniká roku 1918 samostatná Československá republika s buržoazně demokratickým prostředím. V Československu bylo sice v letech 1918-1938 dosaženo v přípravě na dělnická povolání určitého pokroku, např. v kvantitativním rozvoji pokračovacích škol, avšak dualistickou koncepci přípravy učňů v té době nebylo možné překonat. Nově se formující mladá republika ve svých začátcích přijímá základy rakouského odborného školství, jejíž osu tvoří:

1. Vyšší školy průmyslové a obchodní akademie.
2. Mistrovské školy průmyslové.
3. Živnostenské a kupecké školy pokračovací.
4. Speciální kurzy, cvičné dílny a veřejné kreslírny.

Odborné školství bylo sice přiřčeno k ministerstvu školství, nepodařilo se jej však začlenit do celoškolské soustavy. Zemědělské školství zůstává v podstatě až do roku 1938 odděleno od ostatního odborného školství. Je zřízeno a spravováno ministerstvem zemědělství. Z tohoto důvodu nebyla za první republiky uskutečněna idea jednotného školského systému spravovaného jedním ministerstvem.“ [1]

V tomto období měly nejvyšší úroveň vzdělávání a to jak po stránce praktického výcviku, tak po stránce teoretické přípravy státem zřizované odborné školy. Tato školská zařízení nejčastěji vznikala při vyšších průmyslových školách. Spojení těchto dvou subjektů zajišťovalo odborným pokračovacím školám kvalitní učitelský sbor a dobrou vybavenost technickými a materiálními prostředky. Nejrozšířenější výukou na těchto školách je problematika textilního a kožedělného odvětví. Postupným zaváděním povinné školní docházky do škol živnostenského typu ztrácí výuka na odborných školách pokračovacího charakteru na svém významu. Okolo roku 1920 se u nás posiluje i vznik dívčích škol rodinného a pokračovacího typu s již uceleným vzděláním. Vydátnou pomocí při rozvoji učňovského školství jsou i změny ve školství základním. Výnosem ministerstva školství z roku 1923 jsou na základních školách ruční práce povinné. V meziválečném období let 1918 – 1938 probíhá v Československé republice velký hospodářský rozkvět, který dosahuje evropské úrovně. To má za následek posílení rozvoje výuky vybraných profesí s ohledem na trh.

V této době vznikají v určitých odvětvích monopolní společnosti, které pro svoji činnost potřebují stále více kvalifikovaných pracovníků. Do výroby se zavádí nové pracovní systémy a technologie. Tyto skutečnosti, s sebou přináší potřebu zvyšování kvalifikace dělníků a technických pracovníků, což vede k potřebě zvýšit úroveň odborného a učňovského školství včetně zlepšení sociálního zabezpečení jak učňů, tak dělníků.

Rozvoj odborného a učňovského školství probíhá v našich zemích z hlediska regionálního značně nerovnoměrně. Do popředí se dostávají velká města a průmyslové regiony, jako jsou střední Čechy, Praha, Plzeň, ale také Kladno, Ostrava a v této době i jižní Morava a Zlín. V těchto oblastech mají dislokovány své objekty a továrny monopolní společnosti podnikatelů, kteří zbohatli na dodávkách strategického zboží a výrobků pro válčící mocnosti v první světové válce - Škodovy závody v Plzni a především Baťa Zlín. A právě nejvýznamnějším představitelem pokrokových snah v odborném a učňovském školství je u nás velkopodnikatel a průkopník nových koncepcí ve výrobě a odborném školství Tomáš Baťa. Své zkušenosti získané v cizině, převážně Americe, dokáže dokonale uplatnit ve svých podnicích na výrobu obuvi a zpracování kůží. Tomáš Baťa dokáže technologie výroby a organizaci výroby nejen využívat, ale i zdokonalovat a rozšiřovat. Také v oblasti sociálního zajištění svých zaměstnanců je průkopníkem. Svoji nezměrnou energii přenáší také do oblasti odborného a učňovského školství a jeho experiment, který uskutečnil v oblasti svého školského systému, ovlivnil i státní školskou soustavu.

„Jedním z významných dnů, které se zapíší do historie společnosti a odborného školství, je bezesporu vznik Baťovy školy práce 15. září 1925, kdy bylo přijato prvních 80 chlapců. K tomuto kroku Baťu vede neuspokojivá úroveň absolventů odborných škol, kteří opouštěli živnostenské školy. Rozhodl se proto vychovat si potřebné dělníky a odborníky sám.

První inzeráty pro nábor do školy se ještě setkávají ve společnosti s nedůvěrou, avšak již o čtyři roky později, kdy byla založena i škola pro dívky, se v internátech školy nachází na 4 500 mladých lidí a zájemců dále přibývalo. Následující rok bylo již žadatelů na 19 000 a přijímáno bylo každý rok 1000 až 1500 nováčků, nejen z Československa. Na vedoucí závodů a prodejen firmy Baťa v zahraničí se školili Indové, Angličané, Francouzi, Němci, Američané, Holanďané, Poláci, i Jugoslávci.“ [4]

„K obuvnické škole brzy přibyla i strojnická, chemická, stavební, pletářská a další. Po ukončení odborné školy přecházeli nejlepší na mistrovskou a dále na vyšší průmyslovou školu s maturitou. Vznikla i škola obchodní, Obchodní akademie pro zahraniční obchod, umělecké školy až po nejvyšší úroveň. Byly vybudovány studijní ústavy pro všechny bez ohledu na stáří. Výuka cizích jazyků byla na všech těchto školách běžná, ale byly vybudovány i cizojazyčné školy. Činnost Baťovy školy práce skončila nástupem komunistického režimu v roce 1948. Přesto se stala základem pro budování zlínského průmyslového a obchodního školství a v roce 2001 byl vývoj završen zřízením Univerzity Tomáše Bati.“ [4]

V prvorepublikovém období byla úroveň odborného a učňovského školství v Baťových školách práce na vysoké úrovni jak ve výuce teorie, tak především ve výuce praktické. Dílny Baťových škol práce byly skvěle vybaveny a také úroveň učitelů byla na vysoké úrovni. Nezapomínalo se ani na činnost po pracovní době. Na tuto dobu s láskou vzpomínají dosud žijící členové Klubu absolventů Baťovy školy práce, kterých je v dnešní době ještě na 500 ve 23 zemích světa.

V mladé Československé republice probíhají pokusy zařadit učňovské školství do celostátní školské soustavy. Teprve okolo roku 1933 se touto otázkou začíná systematicky zabývat Ústřední psychotechnický ústav československý. Testují se speciální zkoušky dovedností na cvičných pracovištích a komise hodnotí úroveň dovedností učňů. Od systému pokračovacích škol (kde převládá prakticismus) se postupně přechází ke školám na vyšší odborné úrovni s tím, že se do výuky zavádí praktická cvičení v dobře vybavených dílnách. I když tyto snahy v systému státního školství probíhají v období nastávající krize, přesto je vytvořen základ formy přípravy učňů na budoucí povolání. Po celou tuto epochu, snad až na výjimky jako jsou některé školy v oblasti systému Baťových škol práce, je charakteristické, že v přípravě učně na jeho povolání značně převažuje praktický výcvik a nedoceňuje se teoretické všeobecné a odborné vzdělání. Postupně se sice snaží prosadit výuka všeobecná odborná, tato snaha však není v praxi podporována, a tak se často projevuje absence všeobecné vzdělanosti. Školství celkově neprospívá ani neklid ve společnosti v důsledku nastávající hospodářské krize.

V této kapitole bylo čerpáno ze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury [1, 4, 5].

3. 5 Vliv okupace na školství v ČSR v letech 1939 – 1945

Učňovské školství mělo zhruba tuto podobu i v těžké době nacistické okupace Československa. Fašistické Německo potřebovalo pro válečnou výrobu dobře fungující továrny a kvalifikované pracovníky. Pro oblast školství je v těchto pohnutých dobách charakteristické, že odborné a učňovské školství přežívá, protože okupant potřebuje zručné a kvalifikované dělníky. Co však nepotřebuje, jsou vzdělání, myslící lidé. V této době nastává úpadek a později zavírání vysokých škol, také mnoho středních a odborných škol je zrušeno a učitelé a žáci jsou perzekuováni.

V průběhu nacistické okupace bylo naše národní hospodářství a průmysl včleněno do říšské hospodářské soustavy a bylo nuceno sloužit potřebám agresora. Tato skutečnost měla ve svém důsledku na stav našeho průmyslu velmi negativní vliv. Na konci války se totiž naše podniky staly cílem pro spojenecké bombardéry, mnohé byly totálně zničeny. Je nutno konstatovat, že pouze v systému učňovského školství nedochází v tomto období k zpátečnickému vývoji.

„Z Československého psychotechnického ústavu vzniká během druhé světové války Ústav lidské práce, který přebírá významnou úlohu při realizaci výchovy učňů k povolání. Dochází k přejmenování živnostenských škol na školy učňovské. V učňovských školách se zřizovala odborná oddělení, výuka se řídila učebními plány. Charakteristika učebního oboru včetně osnovy odborného výcviku byly součástí závazné učební smlouvy. Přibyla výuka němčiny (dvě hodiny týdně), nově se koncipovalo usnesení o závěrečné zkoušce. Během okupace došlo též k rozšíření učebních poměrů o některá nová povolání, z nichž nejdůležitější bylo hornictví, sklářská a keramická výroba, dále pak ještě některé nové obory textilní. Docházka do učňovských škol byla tříletá, povinná a bezplatná. Přínosem tohoto období pro učňovské školství bylo zrovnoprávnění soukromých a státních učňovských škol, což znamenalo významný krok k prolomení maloživnostenského charakteru přípravy mládeže k povolání.“ [1]

Doba okupace znamená pro naše školství pozastavení jeho slibně se rozvíjejících kvalit a následnou dočasnou stagnaci oproti válkou ne přímo zasaženému zbytku světa.

V této kapitole bylo čerpáno ze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury [1].

3. 6 Vývoj odborného a učňovského školství po osvobození, složitá léta padesátá

Učňovské a odborné školství po osvobození v roce 1945 neprodělává nějaké zásadní změny, protože právě ono bylo jedinou částí školství, která během okupace neutrpěla výrazně ve vývoji nebo dokonce posunutím zpět. Dochází samozřejmě k určitému posunu vzhledem ke změnám hospodářským, politickým, sociálním a kulturním. Také jej formují nové požadavky společnosti, která se obrací k obnově válkou zničené zemi, výroba přechází od válečné k mírové. Z tohoto důvodu byl po válce přijat koncept učňovského školství z předválečných let.

Obr. 6 Zničené školní dílny v ŽOS Č.V. po spojeneckých náletech

Obr. 7 Školní budova

Postupně se však i v učňovském školství vytváří podmínky vedoucí k určitým změnám. Ve Výzkumném ústavu pedagogickém v Praze se již pracuje na nových učebních plánech a osnovách. Dochází ke změnám názvu a z učňovských škol se stávají základní odborné školy. Učební obory jsou rozděleny podle náročnosti na dvouleté a tříleté. Dále vznikají nové obory. V tomto období dochází také na našem území k organizačnímu sjednocování v rámci učňovského školství. Na školách dochází k nárůstu teoretické výuky. Zavádí se výuka mateřského jazyka, občanská a tělesná výuka. Ruší se z pochopitelných důvodů výuka německého jazyka. Na školách se zvyšuje počet dílen a zavádí se forma skupinové výuky učňů. Po roce 1945 se na obnově zničených podniků a našeho hospodářství vůbec podílí úspěšně také absolventi Baťových škol práce. Po únorových událostech roku 1948 však byly tyto školy v té formě, v jaké doposud fungovaly, zrušeny. Od roku 1948 se učňovské školství vyvíjelo v rámci tzv. jednotné školy. Na další vývoj ve společnosti, a tedy i ve školství, mají vliv události v únoru roku 1948 a rozsáhlá restrukturalizace celého našeho hospodářství.

„Vývoj školství negativně ovlivňují mnohé, jednak ukvapené a časté změny. Zákon č. 95/1948 sb. O jednotné škole byl vydán 21. dubna 1948 a zavádí tyto tři stupně škol:

1. stupeň – národní škola
2. stupeň – střední škol
3. stupeň – školy odborné a výběrové, do této kategorie jsou zařazeny i základní odborné školy

První dva stupně jsou povinné pro veškerou mládež do patnácti let. Třetí stupeň pak řeší systém vzdělávání mládeže do osmnácti let. V roce 1949 byly zavedeny dva typy základních odborných škol:

Typ – A – byl normálním typem základní odborné školy s desetiměsíčním vyučováním v roce a s odborným výcvikem na pracovišti po celou učební dobu.

Typ – B – byl určen pro řídčeji zastoupené učební obory, které neměly vybudovány samostatné výukové prostory. Vyučování v tomto typu základních odborných škol bylo cyklické.

V roce 1951 dochází však k podstatnému zkrácení učební doby, a tím i k narušení ideje jednotné školy, která byla zanesena ve školském zákoně z roku 1948. Důvodem zkrácení učební doby byl požadavek zapojení dělnického dorostu co nejrychleji do výrobního procesu, zejména v preferovaných hospodářských odvětvích. Ústředí pracujícího dorostu, které zřídila tehdejší vláda při ministerstvu práce a sociálních věcí, mělo za úkol řídit výchovu učňovské mládeže. V druhé polovině roku 1951 dochází u většiny učebních oborů ke zkrácení učební doby, které v procentuálním vyjádření vypadalo asi takto:

Tříleté učební obory	10%
Dvouleté učební obory	52%
Jednoleté učební obory	26%
Šestiměsíční učební obory	12%

Po roce 1948 dochází též k růstu počtu učňovských domovů zejména u těch odvětví národního hospodářství, na nichž záviselo plnění první pětiletky. Pro přípravu učňů tak vznikají první výchovně vzdělávací celky, které zastřešují přípravu učňů jak po stránce odborného výcviku, teoretického vyučování, tak i po stránce mimoškolní výchovy, a to s narůstajícím ideologickým zaměřením. Volba povolání se víceméně mění na nábor pracovních sil pro preferovaná povolání.

Vývoj učňovského školství v letech 1945 – 1951 lze celkově hodnotit jako nerovnoměrný a mnohdy rozporuplný. I když se podařilo prosadit některá pozitiva v přípravě učňů, přesto jde o období příliš častých změn, které měly mnohdy charakter nepromyšleného experimentování. Snahou o vytvoření jednotného systému výchovy učňů dochází však k narušení specifík jednotlivých učebních oborů.“ [1]

V letech 1952 – 1957 prožívá učňovské školství složité období. Především to byla doba vzniku tzv. státních pracovních záloh jako formy centrálního direktivního plánování a rozmisťování pracovních sil, přičemž příprava mládeže k výkonu povolání byla převedena na jednotlivé resorty. Učňovské školství prožívá v této době nejsložitější období po roce 1945, kdy dochází díky direktivnímu řízení národního hospodářství k jeho změnám.

Dalším cílem státních učilišť je i zvýšení odborné a pedagogické kvalifikace výchovných pracovníků, kteří v systému pracují, a to i po stránce ideové. Učiliště jsou nově a dobře vybavována nejen v dílnách, ale i učebními pomůckami a učebnicemi. Vznikají jednotky škola, dílna, internát, které fungují jako celek. O učně je dobře postaráno i po pracovní době, u preferovaných profesí učni pobírají kapesné a mají možnost se ve svém volném čase věnovat sportu nebo kultuře. Bohužel jsou školeni i po ideové stránce.

V této době vznikají i čtyřleté studijní obory, které vychovávají žáky pro zvlášť náročná dělnická povolání. Po rozpadu systému Baťových škol práce vzniká v roce 1950 ve Zlíně čtyřleté studium na jedné z jeho škol – pozdější Střední průmyslové škole kožařské. Učňovské školství bylo v této době řízeno ministerstvem pracovních sil a to prostřednictvím regionálních správ, to znamená opětovné oddělení od školské soustavy. Tímto krokem byly potlačeny demokratické tradice odborného a učňovského školství.

Obr. 8 Baťovy školy práce

V této kapitole bylo čerpáno ze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury [1, 4, 6, 9].

3. 7 Situace v odborném školství do roku 1990

Po roce 1958 se v našem učňovském školství začíná prosazovat další tendence a učňovské školství je opět začleněno do školské soustavy mezi školy druhého cyklu. Je vytvořena jednotně strukturalizovaná soustava učebních oborů a učebních plánů. V prosinci 1958 vychází tzv. učňovský zákon, který sjednocuje výchovu téměř dvou třetin mládeže, jež se po ukončení základních škol dále vzdělává v nějakém učebním poměru. Opětovným zařazením odborného výcviku do školské soustavy dochází k didaktickému a sociálnímu pozvednutí úrovně učňovského školství u nás. Mládež se připravuje na výkon svého povolání převážně v odborných učilištích, které spravují ponejvíce podniky, nebo v samostatných učňovských střediscích. Tento nový typ odborných učilišť je řízen ve spolupráci resortních ministerstev a ministerstva školství a kultury. V této době dochází také ke snížení počtu učebních oborů a učební doba je sjednocena na tři roky. Příslušné vyhlášky upravují vhodnost učebních oborů pro chlapce, dívky a obory smíšené. Vytváří se nová soustava vzdělávání učitelů a mistrů odborné výchovy i po stránce pedagogické. Mistři si mohou chybějící pedagogické vzdělání doplnit formou doplňkového studia při nějaké vyšší škole.

V letech šedesátých probíhá v naší společnosti menší krize a na ni odborné školství reaguje možností nástupu dětí po ukončení povinné školní docházky a dovršení patnácti let do zaměstnání, pouze s několikaměsíční přípravou. Novým jevem v učňovském školství je také zavedení pětiletého studia – tzv. nástavbového studia. Jednalo se ve své podstatě o tříletý učební obor v nějakém učilišti a následné dvouleté studium na škole pro pracující zakončené maturitou.

Po okupaci spojeneckými vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968 nastává pro společnost, a tím i pro resort školství, složité a těžké období. Z odborných škol odchází mnoho odborníků, nastává doba normalizace a politických čistek. Na takto uvolněná místa jsou dosazováni politicky spolehliví pracovníci, často odborně a pedagogicky nekompetentní. Tato skutečnost vede k znevážení učitelské profese, jelikož další vzdělávání pedagogických pracovníků je zaměřeno na oblast ideologickou, a nikoliv odbornou.

Cílem tohoto vzdělávání je podpora komunistické výchovy a hlavním posláním pedagogů má být politická práce s mládeží. Trend, který komunisté nastavili v odborném a učňovském školství, nutně vede ke poklesu úrovně odborného vzdělávání. Dochází k propadu zejména v oblasti osvojení si nových technologií oproti západním zemím. Tyto nové výrobní postupy jsou odsouvány a preferovány jsou zastaralé technologie ze zemí Sovětského svazu.

Podmínky na odborných školách postupně odrazují nejen pedagogické pracovníky, kteří zůstali, ale ovlivňují i zájem žáků o tyto školy. V roce 1984 je vydán další školní zákon, je uzákoněna povinná desetiletá školní docházka. Po ukončení osmi let základní školy musí žák dále pokračovat dva roky na střední škole nebo na nějakém jiném typu učiliště. Nově se zavádí učební obory s délkou trvání učební doby čtyřicet měsíců.

Obr. 9 Plakáty jako prostředky komunistické propagandy

V této kapitole bylo čerpáno ze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury [3, 9].

3. 8 Vydání nového školského zákona po pádu totalitního režimu, směřování učňovského školství ke střední odborné škole a jeho cesta do EU

Již záhy po listopadových událostech v roce 1989 jsou i v oblasti odborného školství nastartovány podstatné změny. V roce 1990 je vydán nový školský zákon, který vymezuje typy škol a jejich právní subjektivitu.

„V oblasti středního odborného a učňovského školství dochází ke změnám jak při zřizování, tak i v jejich struktuře. Oblast středního školství je rozdělena na:

- nižší střední odborné vzdělání
- střední vzdělání
- střední odborné vzdělání
- úplné střední odborné vzdělání a vyšší střední odborné vzdělání (zřízeno později)

V návaznosti na výrazné společenské změny dochází zákonitě nejen ke strukturálním změnám v oblasti školství, ale i ke změnám v celkovém náhledu na výchovu a vzdělávání budoucí generace, vzniká potřeba zásadním způsobem změnit celý školský systém. Tento nelehký úkol byl a je, částečně z pochopitelných důvodů, provázen mnohdy nekoncepčními, nahodilými, nejistými nebo naopak příliš sebejistými a ambiciózními kroky, provázenými častými neshodami mezi ministerstvem a parlamentem, za nimiž se vlastní problémy a potřeby pedagogů a škol mnohdy ztrácely.“ [1]

V oblasti středního školství vznikají od roku 1995 integrované střední školy, které mají za úkol nabídnout širší spektrum a stupně vzdělání. Jedna z nemalých výhod tohoto typu škol je snadnější financování nákladů na výuku. Problém financování, hlavně jeho dostatečnost, je průvodním jevem v celém systému odborného a učňovského školství. Tato skutečnost se negativně odráží ve vybavenosti odborných středních škol a v návaznosti na kvalitu výuky. Na školách se objevuje nedostatek učebnic a odborné literatury. Také možnost zaplatit nové a mladé odborníky je ve srovnání s jinými odvětvími malá. Školy jsou financovány převážně prostřednictvím normativů na žáka a prostředky postačují sotva na zajištění provozu škol. Dochází ke slučování škol a vzhledem k nedostatku žáků i k jejich zavírání.

Úkolem středoškolského vzdělávání je připravovat mladého člověka nejen pro praktické uplatnění v životě, ale směřovat i k rozvíjení jeho talentu, přirozených schopností a také jeho příprava na možné vysokoškolské studium. V současném vyspělém přetechnizovaném světě je stále větší důraz v oblasti techniky kladen na zvyšování kvalifikace pokud možno ukončeným vysokoškolským vzděláním. Tam, kde dříve postačovalo středoškolské vzdělání ukončené maturitou, je nyní požadováno vzdělání vysokoškolské.

Po vstupu České republiky do EU se našim mladým lidem otevírají nové možnosti jak pracovního charakteru, tak možnosti dalšího studia v zahraničí. Střední školství musí umět uvést v soulad požadavky na přípravu v současné době existujících povolání a schopností přizpůsobit se vývoji a změnám ve společnosti a ve světě. Je tedy nutné utvářet a vychovávat mladého člověka s co nejvyšší flexibilitou. Vzdělávací cíle a pracovní návyky nespočívají v pouhém naučení se danou látku odříkat, ale v pochopení základních kamenů a vzájemných souvislostí s dalšími oblastmi.

„Obsah a metody středního vzdělávání musí akceptovat i některé nové dimenze současného světa, např. socioekonomické aspekty vývoje (ochrana životního prostředí, rizikové technologie), etické a společenské problémy mezilidských a mezinárodních vztahů apod. Celkově lze konstatovat, že odpovědnost středního školství ve výchovně vzdělávacím procesu a formování osobnosti mladého člověka bude muset doznat, vzhledem k vývoji světa, zejména změny kvalitativního rázu, neboť právě na těchto školách se formuje budoucí život převážné části populace.“ [1]

Obr. 10 Úkolem středních škol je připravit mladé lidi na náročné profese

V této kapitole bylo čerpáno ze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury [1, 3].

B – Přeměna železničního učiliště na střední školu

4. Cesta od železničního učiliště po Střední školu České Velenice

4. 1 Co předcházelo vzniku železničního učiliště v Českých Velenicích

Snad žádné jiné město není ve své historii tak těsně spjato se železnicí jako právě České Velenice. Toto spojení lze nazvat bez nadsázky přímo osudové. Nebýt železnice nevznikly by zřejmě České Velenice a v nich železniční opravny a strojírny a následně ani železniční učiliště.

V roce 1867 je v Rakousku založena nová společnost, jejímž úkolem je vybudování nového ziskového železničního spojení mezi Vídní a Plzní a Vídní a Prahou. Pro potřeby tohoto železničního koridoru se zřizuje technické zázemí na výhodném místě na předměstí dolnorakouského Gmündu. Železnice se v těchto místech rozděluje, zároveň toto místo leží uprostřed tratě. Vzniká zde důležitý železniční uzel s krásným nádražím a kolejištěm, ve své době jedno z nejmodernějších nádraží v Rakousku-Uhersku.

Tento důležitý a strategický železniční uzel potřebuje také pro svůj vozový park odpovídající technické opravny. Již několik let po dokončení železnice jsou v blízkosti nádraží v Českých Velenicích vybudovány železniční opravny, z němčiny přeloženo jako „Ústřední opravny na trati císaře Františka Josefa“. Dílny v podobě akciové společnosti pod názvem „Železniční opravny a strojírny“, zkráceně ŽOS, se na svém místě nacházejí doposud. V dílnách, které přináší do tohoto chudého kraje prosperitu, pracují stovky kvalifikovaných dělníků z Rakouska, Německa a Čech.

Po první světové válce připadá tato část území nově vzniklé republice a roku 1922 vzniká nové pohraniční město - České Velenice. Do nově vzniklého města se po železnici sjíždějí ze všech stran dělníci, obchodníci a učitelé, aby jej na začátku okupace, vyhnání německou armádou, narychlo opouštěli. Fašistické Německo si je velmi dobře vědomo strategického významu zdejšího železničního uzlu a obsazuje toto nádraží a přilehlé dílny svými lidmi. V této době je tato lokalita rozšiřována a modernizována (viz Příloha: Obr. 1 a 2).

Obr. 11 Nádraží v Českých Velenicích před 2. světovou válkou

Dráha, jak je patrné, nepřináší Českým Velenicím pouze výhody. Na samém konci války jsou prostory nádraží a dílen zničeny leteckým náletem angloamerických letadel a je zabito mnoho lidí. Po osvobození města Sovětskou armádou jsou odsunuti němečtí a rakouští občané. Do zničeného města se jen zvolna sjíždějí z Čech noví lidé a odborníci.

Obr. 12 Nádražní budova po náletu na konci války

Obr. 13 Kolejiště

V této kapitole bylo čerpáno ze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury [2].

4. 2 Založení českovelenického železničního učiliště v roce 1946

Zničené prostory nádraží, přilehlých prostor a dílen ŽOS (viz Příloha: Obr. 3 a 4) je nutno v co nejkratším čase uvést do provozuschopného stavu. V regionu je však stále nedostatek pracovníků a kvalifikovaných dělníků do železničních oprav. Tato skutečnost, dlouholetá tradice zdejších dílen a nové trendy ve společnosti, kdy se začíná uplatňovat koncepce jednotné školy prosazovaná akademikem Zdeňkem Nejedlým, napomáhají založení prvního železničního učiliště v Českých Velenicích v roce 1946. Před druhou světovou válkou byly v malých městech zřizovány pouze školy obecné nebo měšťanské. Školy vyššího typu byly zřizovány pouze ve větších městech a menší městečka byla ochuzena o učňovskou a středoškolskou mládež. Město si také svého učiliště považovalo a dobrá spolupráce trvá i v současné době.

První ročník učňů se po druhé světové válce začal učit v roce 1946 v prostorách dnešních dílen OZF v ŽOS pro potřebu ČSD, kterým tehdy dílny patřily. Učňů nastoupilo v prvním roce 22 a v roce následujícím 25. Praktickou část výuky prováděli učni v dílnách ŽOS pod vedením mistrů, kteří byli všichni zaměstnanci této organizace (viz Příloha: Obr. 3). Prvním učebním oborem, který byl otevřen, je obor strojní zámečnický. Učni se zde připravují nejen na svou profesi, ale také pomáhají při obnově provozů. Již v příštím roce se přesouvá učňovská dílna z prostor ŽOS do jim přidělených dřevěných a napůl rozpadlých domků (viz Příloha: Obr. 4). Po následné rekonstrukci a vybavení strojním zařízením zde začíná řádná praktická výuka. Učni zde zhotovují různé výrobky určené pro ČSD. Získávají potřebné pracovní dovednosti jako jsou: práce s plamenem, sváření el. obloukem, základy kování, práce na strojích a na rozdíl od ostatních, jinde vyučených strojních zámečníků ovládají práce na speciálních strojních zařízeních jako jsou kolejová vozidla. Učebny teoretické výuky učiliště zatím vlastní nemá. Učni musí na teoretickou výuku dojíždět na základní odbornou školu do Třeboně. Zde se učí český jazyk, občanská nauka, odborné kreslení, odborné počty, mechanika, nauka o strojích a tělesná výchova. Provedení závěrečné zkoušky nebylo jednoduché, písemná část se prováděla v Třeboni, ústní část v obchodní komoře v Českých Budějovicích a praktická část v dílnách v Českých Velenicích. Zřizovatelem železničního učiliště je Ministerstvo dopravy.

V padesátých letech se začíná teoretická i praktická výuka vyučovat v jedné vlastní stávající budově v Českých Velenicích. Koncem padesátých let dochází k rozsáhlým úpravám a modernizaci budovy učiliště. Jsou přistaveny nové učebny pro výuku teorie a zřizují se nové dílny. Nastává období růstu školy a učiliště se stává elitním zařízením celorepublikového významu. Náplň výuky se samozřejmě zaměřuje zcela na potřeby železnice. V této době je zřizovatelem učiliště Ministerstvo státních pracovních záloh a je součástí jeho sítě škol.

Obr. 14 Budova učiliště po rekonstrukci

Opravené prostory dílen pro potřeby odborného výcviku v areálu ŽOS České Velenice.

Obr. 15 Kovárna

Obr. 16 Hala montovny pro opravy parních lokomotiv

V této kapitole bylo čerpáno ze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury [2].

4. 3 Vyučované obory, poměr výuky teorie a praxe, univerzálnost a specifičnost učebních oborů

Přijímání byli jen žáci s výborným prospěchem na základě výsledků přijímacích zkoušek do dvou vyučovacích oborů:

- zámečnick pro opravy parních lokomotiv
- zámečnick pro opravy vagónů

Obě části výuky - teorie i praxe - se uskutečňují ve škole v Českých Velenicích a část praxe na pracovištích ČSD. Oba tyto obory se strojním zaměřením obsahují vedle běžné učební náplně pro obor zámečnick i speciální prvky pro práci na kolejových vozidlech. Vyučenci měli ve společnosti široké uplatnění.

Šedesátá léta naopak znamenají pro učiliště spíše období stagnace, kdy počet učňů klesá téměř na polovinu své kapacity. Učební obory se upravují podle požadavků dráhy a v učilišti se připravují učni ve třech oborech:

- provozní zámečnick
- zámečnick kolejových vozidel
- mechanik motorových lokomotiv a motorových vozů

Do nově vyučovaných oborů pronikají nové prvky a technologie. A vyučení mladí lidé mají široké uplatnění a možnosti výběru při nástupu do nového zaměstnání. Přizpůsobením výuky se daří udržet počet učňů na přijatelné úrovni. Praktická výuka zůstává na velmi dobré úrovni. V teoretické části se vyučují předměty všeobecné a odborné. Vyučované obory jsou tříleté, zakončené praktickými, písemnými, a ústními zkouškami. Na počátku let sedmdesátých nastává opět problém s nedostatkem žáků. Učiliště přijímá zahraniční studenty z Vietnamu. Studenti již před nástupem prodělali půlroční jazykový kurs. Půl roku je vyhrazeno výuce všeobecných předmětů a teprve poté se začínají učit na :

- kováře
- nástrojáře
- zámečníky

Po ukončení tohoto programu nastupují laotští učni, kteří v Českých Velenicích absolvují pouze jazykovou přípravu. Výuka českých učňů pokračuje ve stejném trendu jako v letech minulých. Poměr výuky teoretické a praktické je 1 : 1. Díky nedostatku žáků má učiliště potíže s udržením pedagogických pracovníků a poprvé se objevují tendence k převedení do příznivější lokality (České Budějovice). Tento nepříznivý stav však škola naštěstí přestála (viz Příloha: Obr. 5 a 6).

„Osmdesátá léta jsou nositelem významných změn ve školství a učiliště přechází na novou koncepci výuky. Dochází k opětovnému nárůstu počtu přijatých učňů a škola začíná připravovat učně v těchto tříletých profesích:

- železničář
- mechanik opravář se zaměřením na motorová kolejová vozidla
- mechanik opravář se zaměřením pro stroje a zařízení

Odborná výuka se zkvalitňuje a rozrůstá se o externí pracoviště lokomotivního depa v Českých Budějovicích a v ŽOS České Velenice. Učni v oboru železničář absolvují praxi na pracovištích ČSD. Přes tato opatření se poměr výuky mění ve prospěch teoretických předmětů. Snahou je dát nastupující generaci širší základy v předmětech obecného charakteru.“ [2]

Učební obory zámečnický, mechanik, ale i železničář měly univerzální charakter a specializace probíhala až v posledním ročníku. Vyučenci mohli pracovat jako běžní zámečníci nebo montéři na naftových motorech i mimo pracoviště ČSD. Vyučenci v oboru železničář byli sice školeni pro potřeby železnice, ale mohli zde nastoupit na místa signalistů, průvodčích, pokladníků, operátorů, přípravářů a skladníků.

Obr. 17 Výpravčí

Obr. 18 Operátor

V této kapitole bylo čerpáno ze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury [2].

4. 4 Odloučené pracoviště v Českých Budějovicích

V osmdesátých letech se část výuky přesouvá do moderní budovy v Českých Budějovicích. Tímto strategickým tahem se poměry ve škole lepší a do atraktivní lokality se hlásí velké množství nových žáků. V nové pobočce se vyučuje pouze teorie u oboru železničář. Učni v blízkosti velkého nádraží mají i dobré možnosti pro praktickou výuku. Toto odloučené pracoviště se stává součástí SOUŽ, které vzniká roku 1981 v Českých Velenicích. Škola začíná pociťovat pokles zájmu o tříleté obory a otevírá specializované učební středoškolské obory s maturitou. Po roce 1988 je činnost odloučeného pracoviště v Českých Budějovicích ukončena z ekonomických důvodů a výuka je převedena do Českých Velenic. Zřizovatelem školy v této době je Ministerstvo hospodářství a po nějaké době přechází pod Ministerstvo dopravy.

Obr. 19 Budova školy v Českých Budějovicích

4. 5 Vliv přestavby učňovského školství na vznik Střední školy České Velenice

Na podzim roku 1989 dochází ve společnosti k zásadním změnám a již v roce 1990 vychází nový školský zákon, který vymezuje nové typy škol a jejich právní subjektivitu. To má za následek změny ve struktuře a systému vyučování. Škola, jako většina ostatních, čelí v této době nedostatku učňů. Žáci již nemají zájem o tříleté obory. Z tohoto důvodu bylo pro učiliště nutné otevřít nové obory s maturitou. Na začátku roku 1994 dochází k oddělení Středního odborného učiliště od ČD a na podzim téhož roku vzniká Integrovaná střední škola České Velenice. Zřizovatelem v této době je Ministerstvo školství. Struktura a charakter vyučovaných oborů se mění, začínají převládat studijní obory a poměr výuky teoretických předmětů několikanásobně převyšuje odbornou výchovu na dílnách a odloučených pracovištích. Z hlediska své nadregionální působnosti a díky znovu navázané spolupráci s ČD si v době existenčních bojů mezi školami se stejným zaměřením ISS České Velenice vede dobře.

Obr. 20 Modernizovaná budova ISS České Velenice

4. 6 Současné obory vyučované na škole

V roce 1998 zavádí pro potřebu ČD dvouleté nástavbové rekvalifikační studium pro strojívníce v oboru mechanik silnoproudých zařízení, které je zakončeno maturitou. V této době na škole studuje zhruba 180 žáků denního a 250 žáků rekvalifikačního a dálkového studia.

Ani tento název a struktura školy není konečná. Již v roce 2006 se z ISS České Velenice stává Střední škola České Velenice, jejímž zřizovatelem je Jihočeský kraj. Škola otevírá nové obory:

a) Tříleté učební obory

- zámečník (vhodný pro chlapce)
- železničář, železničářka (pro chlapce i dívky)

b) Čtyřleté učební obory s maturitou

- mechanik silnoproudých zařízení (vhodný pro chlapce)
- operátor provozu a ekonomiky dopravy (pro dívky i chlapce)

c) Středoškolský obor

- provoz a ekonomika dopravy (pro dívky i chlapce)

d) Dálkové nástavbové maturitní studium pro vyučené

- dopravní provoz
- provozní technika
- elektrotechnika

S ohledem na potřeby společnosti se počet a náplň oborů neustále mění. Zaměstnavatelé požadují jiná zaměření i uvnitř jednotlivých oborů.

V roce 2009 naše škola zavádí „Rámcový vzdělávací program“ (dále RVP) a „Školní vzdělávací program“ (dále ŠVP). Tyto programy umožňují zařadit do výuky nové metody a aktualizovat stávající obory. Na ŠVP spolupracují pedagogové a vedení školy. Tato metoda umožňuje doplnit témata jednotlivých oborů o nové poznatky a přizpůsobit výuku odborných předmětů potřebám trhu. Střední škola České Velenice v roce 2010 otevírá a v současné době vyučuje:

a) Tříleté učební obory

- 1) (RVP) 37 – 52 – H/01 Železničář
(ŠVP) Komerční pracovník v dopravě
- 2) (RVP) 23 – 51 – H/01 Strojní mechanik
(ŠVP) Strojní mechanik

b) Čtyřleté studijní obory

- 1) (RVP) 26 – 41 – L/01 Mechanik elektrotechnik
(ŠVP) Mechanik elektrotechnik se zaměřením na silnoproud
- 2) (RVP) 37 – 41 – M/01 Provoz a ekonomika dopravy
 - a) (ŠVP) Management v dopravě – dopravní logistika EU
 - b) (ŠVP) Operátor provozu a ekonomiky dopravy

c) Dálkové obory

- (RVP) 37 – 41 – M/01 Provoz a ekonomika dopravy (obor je určen pro absolventy základních škol a vyučené v jiných oborech, délka studia 5 let)

d) Dálkové nástavbové obory

- 37 – 41 – L/503 Dopravní provoz
- 23 – 43 – L/606 Provozní technika
- 26 – 41 – L/501 Elektrotechnika

4. 7 Modernizované prostory Střední školy České Velenice

Díky snaze a značnému úsilí vedení školy se podařilo zmodernizovat a vybavit učebny a školní dílny:

- zrekonstruovaná a nově vybavená elektrodílna 1 používaná pro odborný výcvik v oboru Mechanik elektrotechnik se zaměřením na silnoproud

Obr. 21 Elektrodílna 1

Obr. 22 Práce žáků

Část FV elektrárny pořízené z prostředků poskytnutých EU na projekt podaný školou.

Obr. 23 Rozvaděč FV elektrárny v elektrodílně 1

Zrekonstruované zámečnické dílny se používají pro odborný výcvik v oboru Strojní mechanik. Na obrázcích jsou uvedeny:

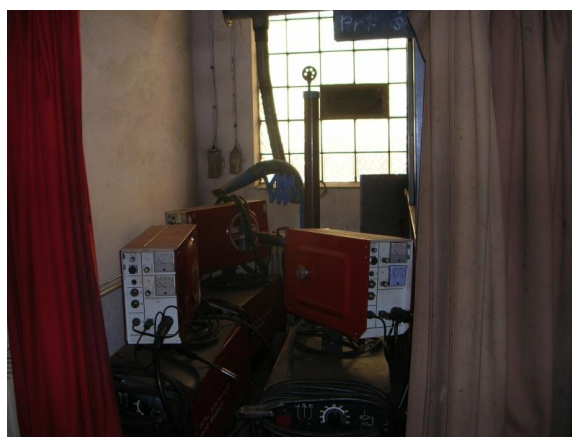
- opravená soustružna, pracoviště strojního obrábění a nově vybavené pracoviště svařovny, kde se provádějí závěrečné zkoušky svářečského kurzu

Obr. 24 Soustružna

Obr. 25 Frézování

Obr. 26 Svařovna

Také prostory pro teoretickou výuku a sociální zařízení se dočkaly modernizace. Z prostředků EU je přestavěno i druhé poschodí Domova mládeže. V době prázdnin se tyto ubytovací prostory pronajímají širší veřejnosti.

Jedna z počítačových učeben je nově vybavena počítači.

Obr. 27 Počítačová učebna

Jedna z modernizovaných učeben vybavených interaktivní tabulí.

Obr. 28 Rekonstruovaná učebna

Ubytovací prostory na Domově mládeže (DM).

Obr. 29 Kuchyňka je součástí pokoje

Zrekonstruované prostory DM – ubytovací buňky mají úplné vybavení.

Obr. 30 Ložnice v ubytovací buňce na DM

V současné době navštěvuje naši školu přes 200 žáků denního a 50 žáků dálkového studia. Škola také v dobré spolupráci s městem poskytuje služby široké veřejnosti a zpřístupňuje zájemcům počítačové učebny. Žáci mohou využít ubytovacích služeb Domova mládeže (DM), jídelny a sportovního areálu, který škola vlastní. Ve spolupráci s vedením školy a ČD lze úspěšným absolventům zajistit perspektivní zaměstnání u ČD. Atraktivní studijní obory se zaměřením na železniční dopravu s rozšířenou výukou jazyků a počítačů jsou vhodným odrazovým můstkem ke studiu na vysoké škole.

Naším žákům nabízíme celou řadu výhod. V rámci spolupráce s vybranými podniky mohou naši žáci najít výhodné stipendium a po úspěšném ukončení školy získat zaměstnání u firem v oborech strojních a elektro. Dále mohou zájemci absolvovat řidičský kurz v rámci výuky, svářečské zkoušky a kvalifikaci podle vyhl. 50/1978 Sb. §5. Žáci technických oborů získávají praxi v průběhu vyšších ročníků u vybraných podniků, kde dostávají i finanční odměnu za vykonanou práci.

Škola, která se po celou dobu své existence drží své tradice a spolupracuje s železnicí, najde jistě uplatnění i v dalších letech. Výuka probíhá v rekonstruované budově a vlastních dílnách (viz Příloha: Obr. 7 a 8). Střední škola České Velenice je úspěšná v získávání finančních prostředků z projektů MŠMT a EU:

- OPVK
- Infocentrum projekt – Internet pro seniory
- UNIV 2
- e-learning Využití kurzů pro seniory v rámci celoživotního vzdělávání
- MŠMT Krok za krokem – od drog k zdravému životnímu stylu
- projekt-OP Podpora nových výukových metod na SŠ České Velenice

Jedním z posledních větších projektů financovaných z prostředků EU je učební pomůcka „Fotovoltaická elektrárna (FV) – ostrovní systém.“ Jednou z podmínek udělení grantu ve výši 200 000 Kč bylo včasné dokončení a účast žáků na realizaci projektu, což se podařilo.

4. 8 Spolupráce žáků a pedagoga na projektech

SLUNCE – ZDROJ ENERGIE A VĚDĚNÍ

PROJEKT PODPOROVANÝ – EU

SESTAVA SOLÁRNÍCH PANELŮ – UČEBNÍ POMŮCKA

FOTOVOLTAICKÁ ELEKTRÁRNA (OSTROVNÍ SYSTÉM)

Vedoucí projektu: vedoucí učitel odborného výcviku Mgr. Karel Kanděra

Realizace projektu: učitel odborného výcviku Jiří Plodík

Na projektu spolupracovali žáci Střední školy České Velenice ze strojních a elektrotechnických oborů:

Mechanik silnoproudých zařízení 4. a 3. ročníku (Eo4, Eo3), sk. 15 a 13

Zámečnický 2. ročník (Zž2)

Strojní mechanik 1. ročník (Sk1) sk. 2

Učební pomůcka Fotovoltaická elektrárna je určena k snadnějšímu pochopení činnosti solárních elektráren, které pracují na principu fotoelektrického jevu. Elektrárna postavená na budově SŠ Č. Velenice má omezený výkon. Z tohoto důvodu je zcela oddělena od veřejné elektrické sítě. Žáci naší školy mohou na této učební pomůcce měřit zisk elektrické energie a správné nastavení modulů v tomto regionu. Vyrobená elektřina je využita v rámci školy pro částečné osvětlení chodby a elektrodílny 1.

Obr. 31 FV elektrárna na střeše školy

Spolupráce žáků a učitele OV byla bez problémů a přinesla dobré výsledky.

Obr. 32 Příprava konstrukce pro FV elektrárnu

Obr. 33 montáž FV modulů

5. Závěr

V současné době, kdy se počty mladých lidí v populaci snižují, je nutné vhodnou formou propagace přiblížit žákům studium na středních školách s odborným zaměřením. Jednou z možností, jak zaujmout nové žáky, je prezentace školy. Ačkoliv je o vyučence v oborech, jako je například zámečnický, zednický a jim podobných profesí, ve společnosti velká poptávka, ze strany mládeže tomu tak není. Téměř všechna střední odborná učiliště se tedy mění ve střední školy, kde studium končí maturitní zkouškou.

Střední škola v Českých Velenicích má všechny předpoklady, aby obstála v konkurenci škol s podobným zaměřením. Doufám, že současný trend rozvoje naší školy bude pokračovat i přes nepříznivé období, ve kterém se školství a celé hospodářství České republiky nachází.

Při studiu potřebných materiálů jsem mněl možnost seznámit se podrobně s problematikou učňovského školství. V práci byly použity všechny mně dostupné zdroje informací. Nalézt nové informace k danému tématu se ukázalo jako obtížný úkol, protože problematika učňovského a odborného školství je již dobře zpracována PaedDr. Jiřím Vintrem v knize Úvod do didaktiky odborného výcviku. Přes tuto skutečnost mohu konstatovat, že úvodní historická část tématu v mém podání byla úspěšně rozšířena a obohacena. S ohledem na dobu potřebnou k vytvoření bakalářské práce mohu již nyní konstatovat, že moje práce se setkala s kladnou odezvou ze strany kolegů a splnila vytýčené cíle a úkoly. Sám jsem informace z první historické části použil k odpovědím na dotazy žáků, kterým se učitel při neustálém kontaktu s mládeží nevyhne. Podle ohlasu mohu konstatovat, že tato část práce splnila svůj účel.

Také druhá část práce, která je zaměřena na vznik konkrétní střední školy, kde v současné době pracuji jako učitel o.v. v oboru silnoproudá elektrotechnika, je zpracována na přijatelné úrovni. Potřebné informace, poznatky a skutečnosti se mi podařilo spojit do celku, který umožňuje dobrou orientaci v dané problematice. Druhá část práce je bohatě doplněna obrazovou dokumentací a v elektronické formě je vhodnou pomůckou pro názornou prezentaci naší školy.

Vzhledem tomu, že jsem byl pověřen vedením školy provést prezentaci naší školy na základní škole v Lomnici nad Lužnicí, mohu konstatovat, že druhá část práce je vhodnou pomůckou pro názorné seznámení se Střední školou České Velenice. Při shromažďování informací a materiálů o Střední škole v Českých Velenicích jsem zjistil, že tato problematika zatím nebyla na přijatelné úrovni zpracována. Moje bakalářská práce tuto mezeru vhodně doplní. S ohledem na skutečnost, že jsem práci osobně prakticky s úspěchem využil, mohu říci, že „cíle a úkoly bakalářské práce se podařilo naplnit“.

6. Seznam použité literatury

Literatura:

- [1] Vintr, J. **Úvod do didaktiky odborného výcviku**. 2. vyd. České Budějovice: PF JU, Vlastimil Johanus TISKÁRNA, 2004. ISBN 80-7040-689-5.
- [2] Oesterreicher, J. , Klečatská, L. **60 let školy České Velenice 1946 – 2006**. 1. vyd. Třeboň: JAVA Třeboň, 2006. ISBN není uvedeno
- [3] Čadílek, M., Stejskalová, P. **Didaktika praktického vyučování II**. 2. vyd. Brno: MU PF, Akademické nakladatelství – Brno, 2003. ISBN 978-80-253-0228-6

Internet:

- text: [4] Stránky města Zlín. [http://www.zlin.estranky.cz/clanky/batuv - systém – batismus](http://www.zlin.estranky.cz/clanky/batuv-system-batismus) (březen 2008)
- [5] Stránky muzea ve Zlíně <http://www.oknodokraje.cz/artikle/> (duben 2009)
- [6] Stránky PF Brno <http://www.ped.nuni.cz/xinf/> (červen 2010)
- obrázky: [7] (Obr. 1, 2) Stránky <http://www.google.cz/intres?imgur/> (červen 2010)
- [8] (Obr. 3, 4, 5) Stránky <http://www.google.cz/http://www.muzeum.cz> (září 2010)
- [9] (Obr. 8, 9) Stránky <http://www.google.cz/batastory.net/> (listopad 2010)

Prameny:

Ústní informace a soukromé foto album, jednoho z prvních mistrů vyučujících na učilišti Víta Meidrecha.

Archiv Střední školy České Velenice

Kronika Střední školy České Velenice

Ostatní foto – autor bakalářské práce

7. Seznam příloh

Příloha č. 1

Obr. 1 Prostor nádraží Č. Velenic před válkou

Obr. 2 ŽOS (železniční opravny a strojírny) v Č. Velenicích po válce

Obr. 3 První budova určená pro školu

Obr. 4 První dílny v prostorách ŽOS

Obr. 5 Budova školy z let sedmdesátých

Obr. 6 Dílny školy z let sedmdesátých

Obr. 7 Budova školy ze současnosti

Obr. 8 Dílny školy ve vlastních prostorách

Obr. 9 Logo SŠ Č. Velenice

Příloha č. 2

Historie a současnost SŠ Č. Velenice na DVD

Příloha č. 3

Prezentace SŠ Č. Velenice na DVD